

REMISSYTTRANDE

2022-02-02

Dnr 0424/21

Er referens: U2021/04368

Utbildningsdepartementet

Remissyttrande över Belastningsregisterkontroll och avskiljande av studenter (SOU 2021:83)

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått rubricerade betänkande på remiss. De synpunkter som Brå lämnar i yttrandet nedan, gäller behovet av ytterligare överväganden när det gäller:

1. Behovet av ett nytt omfattande kontrollsystem i förhållande till problemets storlek
2. Möjligheten att förena kravet på att systemet är enkelt med kraven på rättssäkerhet och möjligheten till individuella hänsynstaganden
3. Urvalet av brott som föreslås leda till att den sökande inte får antas till berörda utbildning.

Behovet av ett nytt omfattande kontrollsystem i förhållande till problemets storlek

Av betänkandet framgår att 36 000 personer ansökte till lärarutbildningar höstterminen 2021 och ungefär lika många till läkar- eller sjuksköterskeutbildningar. Förslaget avser dock endast dem som valts ut att antas till en utbildning, vilket rör sig om cirka 25 000 personer. Ansökningssystemet präglas av att det är en stor mängd sökande, komplicerade regelverk och ett behov av skyndsamt handläggning. Utredningen lyfter fram att ansökningsprocessen bli ännu mer komplicerad om man tillför ytterligare ett moment i form av kontroll i belastningsregistret och att detta kommer att bli en utmaning för berörda myndigheter.

Detta måste, enligt Brås mening, ställas mot problemets storlek, d v s hur många av dem som utbildats till lärare eller till ett arbete inom hälso- och sjukvården, som årligen nekas arbete på grund av en dom i belastningsregistret. När det gäller lärare framgår av betänkandet att det helt saknas helt sådana uppgifter. Det saknas statistik även när det gäller antalet personer med hälso- och sjukvårdsutbildning som nekas legitimation på den grunden, men Socialstyrelsen uppskattar att det rör sig om *högst* tio ärenden per år.

Man kan mot denna bakgrund diskutera om kontrollbehovet är så stort att det motiverar den föreslagna reformen. Det är inte orimligt att tänka sig att många av dem som söker till dessa utbildningar redan känner till kraven för att få arbeta som lärare eller få legitimation inom hälso- och sjukvården.

Ett sätt att öka sannolikheten för att de sökande till dessa utbildningar känner till reglerna om tidigare domar, skulle kunna vara att man lägger in information om detta i de ansökningsformulär som torde finnas när man söker till en utbildning. En sådan åtgärd skulle troligen minimera antalet sökanden som har en sådan registrering.

Möjligheten att förena kravet på att systemet är enkelt med kraven på rättssäkerhet och möjligheten till individuella hänsynstaganden

Utredningen skriver: ”Att införa belastningsregisterkontroll inför viss högskoleantagning kommer alltså under alla förhållanden att innebära en praktisk utmaning för de myndigheter som hanterar antagningen” (sid 129). Utredningen betonar att det därför är viktigt att det nya kontrollmomentet blir så enkelt som möjligt, till exempel ska inte beslutet gå att ompröva eller överklaga. Det är alltså ett långtgående förslag där inga hänsyn ska kunna tas till individuella omständigheter i de enskilda fallen – återfinns en person i belastningsregistret på de angivna grunderna ska ansökan avslås.

Detta innebär en skärpning i jämförelse med den prövning som görs i dag i samband med anställning eller ansökan om legitimation. När Socialstyrelsen vid en legitimationsprövning ser att den sökande har en dom med annan påföljd än böter för någon av de angivna brotten, så inleds en utredning, där också den sökande synpunkter tas in. Först därefter fattas beslut om personen ska få legitimation eller inte. Med hänsyn till att antalet examinerade som återfinns i belastningsregistret för de aktuella brotten inte tycks vara särskilt stort, kan man diskutera om inte det nuvarande systemet är bättre än det föreslagna.

Urvalet av brott som föreslås leda till att den sökande inte får antas till berörda utbildning

I huvudsak består urvalet av mycket grova brott som mord, dråp, grov och synnerligen grov misshandel, människorov och grovt rån. Varken domar för misshandel eller rån ingår, även om brotten lett till fysiska skador och gett ett strängt straff (genomsnittstraffet för rån är till exempel 20 månader). Återfallsbrottlighet, som till exempel flera domar över tid för misshandel som inte är grov, leder heller inte till förbud mot antagning till de aktuella utbildningarna. Brå finner dock ingen anledning att invända mot detta; det är ett tecken på att det ska röra sig om domar för riktigt grova brott för att samhället ska förbjuda personen att utbilda sig till arbete inom dessa samhällssektorer.

Men det som enligt Brås mening kan diskuteras är att *alla* typer av sexualbrott som lett till någon annan påföljd än böter ska leda till förbud mot antagning, även så pass lindriga brott som sexuellt ofredande och köp av sexuell tjänst. Även om dessa brott är moraliskt förkastliga, ligger inte deras straffvärde, som det uttrycks i lag och praxis, i paritet med övriga brott på listan. De som anmäls för sexuellt ofredande är inte sällan ungdomar som varit berusade och då betett sig illa, och det är ovanligt med återfall i form av en ny dom om sexuellt ofredande. I relation till förekomsten av utsatthet för sexuellt ofredande enligt NTU är det dessutom en mycket liten andel av händelserna som blir upptäckta, anmälda och leder till en fällande dom. Om det blir en fällande dom beror främst på om det finns tillräckligt med bevisning (sexualbrott är generellt sett svåra att bevisa), och många liknande händelser kommer aldrig inför domstol. Det innebär att det kan bli lite slumpmässigt vilka av alla som begått ett sexuellt ofredande av grövre sort, som kommer att avstängas från utbildningarna.

Man kan, enligt Brås mening, också diskutera om köp av sexuell tjänst ska vara med på listan över brott som leder till förbud mot att antas till vissa utbildningar. Det brottet skiljer sig från övriga brott genom att det inte generellt sett är ett personbrott i juridisk bemärkelse utan ett brott mot staten.

Som nämnts ovan innebär dagens system att om belastningsregisterkontrollen vid anställning eller legitimationsprövning visar en dom av aktuellt slag, så görs en utredning, där det finns utrymme för en individuell prövning. Om det nya systemet införs försvinner den individuella prövningen – även för ett mer lindrigt brott som sexuellt ofredande.

Om man inför det nya systemet, så bör man enligt Brås mening exkludera de lindrigaste sexualbrotten. De är av den karaktären att man kan behöva göra individuella bedömningar av deras betydelse när det gäller personens lämplighet för de aktuella yrkena. Den slags belastningskontroll och bedömning är det som görs i dag vid anställning eller legitimationsprövning.

Å andra sidan kanske det finns skäl att lägga till grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning på listan, både vid antagningskontroller och anställnings- och legitimationskontroller. Det rör sig om en typ av upprepad brottslighet mot kvinnor och barn, som talar för att man inte är lämplig för arbete som lärare eller inom hälso- och sjukvården.

Avskiljande av studenter från en påbörjad högskoleutbildning

Brå har inga synpunkter på förslaget om avskiljande på grund av klandervärt uppträdande.

När det gäller förslaget om avskiljande på grund av att personen döms för några av de uppräknade brotten under utbildningstiden, så har Brå samma synpunkter som tagits upp ovan.

Därutöver kan man fråga sig hur regeln ska fungera i praktiken. Utredningen betonar nämligen att de nya reglerna förutsätter att lärosätena får information när en student blivit dömd för något av de aktuella brotten under utbildningen. Därför föreslås att domstolarna ska ha en skyldighet att underrätta lärosätena om domen. För att detta ska fungera måste dock domstolen känna till att den dömde går en viss utbildning, vilket inte alltid är fallet. Brå har gjort ett flertal studier där vi gått igenom domar för olika brott. I dessa domar har det inte, annat än undantagsvis, framgått att den misstänkte går någon form av utbildning. Om sådana uppgifter inte registreras torde de nya reglerna bli ett slag i luften.

Detta yttrande avges av ställföreträdande generaldirektör Björn Borschos efter föredragning av FoU- rådet Stina Holmberg.